Boshlang‘ich ta’lim o‘quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olishning psixologik ahamiyati

Mahmanazarova Iroda Ikrom qizi
Innovatsion texnologiyalar universiteti
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 1- kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich ta’lim o‘quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olishning psixologik ahamiyati yoritilgan. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixik rivojlanish bosqichlari, individual va yoshga oid xususiyatlari, emotsional holati, tafakkuri, diqqati hamda motivatsion jarayonlari tahlil qilingan. Shuningdek, ta’lim jarayonida o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olish orqali ularning o‘quv faolligini oshirish, bilimlarni samarali o‘zlashtirish va shaxs sifatida rivojlantirish masalalari ko‘rib chiqilgan. Maqolada pedagog va psixologlarning hamkorligi asosida o‘quvchilarning psixologik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashning muhim jihatlari ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich ta’lim, yosh xususiyatlari, psixologik rivojlanish, o‘quvchi shaxsi, emotsional holat, tafakkur, diqqat, motivatsiya, individual yondashuv, psixologik ahamiyat, ta’lim jarayoni, pedagogik faoliyat, bilish jarayonlari, yosh psixologiyasi, o‘quv faolligi, shaxs rivojlanishi

Boshlang‘ich ta’lim davri bolaning hayotidagi eng muhim va mas’uliyatli bosqichlardan biri hisoblanadi. Aynan shu davrda bolaning psixik rivojlanishi, shaxs sifatida shakllanishi, ijtimoiy muhitga moslashuvi hamda bilim olishga bo‘lgan munosabati shakllanadi. Shu sababli boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlarini chuqur o‘rganish pedagogika va psixologiya fanlarining muhim yo‘nalishlaridan biri sanaladi. Har bir yosh davri o‘ziga xos psixologik, fiziologik va ijtimoiy xususiyatlarga ega bo‘lib, o‘qituvchi ushbu jihatlarni hisobga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etishi zarur. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari odatda olti-yetti yoshdan o‘n-o‘n bir yoshgacha bo‘lgan davrni o‘z ichiga oladi. Bu davrda bolaning organizmida sezilarli o‘zgarishlar yuz beradi. Ayniqsa, asab tizimi faol rivojlanadi, miyaning funksional imkoniyatlari ortadi, sezgi va idrok jarayonlari yanada takomillashadi. Bolaning atrof-muhitni qabul qilishi, voqea-hodisalarni tushunishi va ularga munosabat bildirishi yangi bosqichga ko‘tariladi. Shu bilan birga, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari hali emotsional jihatdan barqaror bo‘lmaganligi sababli ularning ruhiy holati tez-tez o‘zgarib turadi. Ba’zan ular quvnoq va faol bo‘lsa, ayrim vaziyatlarda tez ranjishi yoki tushkunlikka tushishi mumkin. Bu holat yosh xususiyatining tabiiy ko‘rinishi hisoblanadi. Mazkur yosh davrida bolalarning bilishga bo‘lgan qiziqishi kuchli bo‘ladi. Ular yangi narsalarni o‘rganishga intiladi, ko‘plab savollar beradi va atrofdagi hodisalarning sababini bilishga harakat qiladi. Aynan shu qiziqish ta’lim jarayonining asosiy harakatlantiruvchi omillaridan biri hisoblanadi. Agar o‘qituvchi o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda darslarni tashkil etsa, bolalarda o‘qishga nisbatan ijobiy motivatsiya shakllanadi. Aksincha, bolaning psixologik imkoniyatlariga mos kelmaydigan talablar qo‘yilishi uning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini pasaytirishi mumkin. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida diqqat jarayoni ham o‘ziga xos tarzda rivojlanadi. Ularning diqqati hali uzoq vaqt davomida bir faoliyatga jamlana olmaydi. Shu sababli dars jarayonida faoliyat turlarini tez-tez almashtirib turish, ko‘rgazmali vositalardan foydalanish hamda interfaol metodlarni qo‘llash muhim hisoblanadi. Chunki yosh bolalar ko‘proq obrazli va ko‘rgazmali tafakkur orqali bilimni qabul qiladi. Rangli rasmlar, o‘yin elementlari, qiziqarli topshiriqlar ularning diqqatini ushlab turishga yordam beradi. Bu davrda bolaning tafakkuri ham bosqichma-bosqich rivojlanadi. Avvaliga ular konkret obrazlar asosida fikrlasa, keyinchalik asta-sekin mantiqiy tafakkur shakllana boshlaydi. Masalan, boshlang‘ich sinf o‘quvchisi biror mavzuni hayotiy misollar yoki ko‘rgazmalar orqali tezroq tushunadi. Shu bois darslarni faqat nazariy tushuntirish bilan emas,

balki amaliy misollar, hayotiy vaziyatlar va interfaol mashg‘ulotlar asosida tashkil etish samarali natija beradi.

Yosh xususiyatlarini hisobga olishning yana bir muhim jihati — bu bolaning individual farqlarini e’tiborga olishdir. Har bir bola o‘ziga xos xarakter, qobiliyat va qiziqishga ega bo‘ladi. Ayrim o‘quvchilar tez o‘zlashtirsa, boshqalari ko‘proq vaqt va yordamga ehtiyoj sezadi. O‘qituvchi barcha o‘quvchilarga bir xil talab qo‘yish bilan cheklanib qolmasligi, balki ularning individual imkoniyatlarini ham hisobga olishi kerak. Shu orqali o‘quvchilarda o‘ziga ishonch, mustaqil fikrlash va ta’limga ijobiy munosabat shakllanadi. Boshlang‘ich ta’lim jarayonida yosh xususiyatlarini hisobga olish faqat bilim berish bilan cheklanmaydi. Bu jarayon bolaning shaxs sifatida kamol topishiga, ijtimoiylashuviga, emotsional barqarorligiga va kelajakdagi muvaffaqiyatiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli pedagog va psixologlar bolalarning yoshga oid psixologik xususiyatlarini chuqur o‘rganib, ta’lim-tarbiya jarayonida ulardan samarali foydalanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik rivojlanishi murakkab va ko‘p qirrali jarayon hisoblanadi. Ushbu davr bolaning nafaqat bilim olish faoliyati, balki uning shaxsiy sifatlari, xarakteri, ijtimoiy munosabatlari va emotsional dunyosi shakllanishida ham muhim bosqich sanaladi. Aynan boshlang‘ich ta’lim davrida bola yangi muhitga kiradi, yangi qoidalarni o‘zlashtiradi hamda jamiyat a’zosi sifatida o‘z o‘rnini anglay boshlaydi. Shu sababli bu yoshdagi o‘quvchilarning psixologik rivojlanish xususiyatlarini bilish ta’lim samaradorligini oshirishda katta ahamiyatga ega. Boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalarda bilish jarayonlari faol rivojlanadi. Idrok, diqqat, xotira, tafakkur va nutq kabi psixik jarayonlar aynan shu davrda takomillashib boradi. Bolaning maktabga kelishi bilan uning kundalik hayotida yangi mas’uliyat va tartib paydo bo‘ladi. Bu esa psixik jarayonlarning maqsadli ravishda rivojlanishiga yordam beradi. Maktabgacha davrda bola ko‘proq o‘yin faoliyati orqali rivojlansa, boshlang‘ich ta’lim davrida o‘qish faoliyati yetakchi faoliyatga aylanadi. Natijada bolada bilim olishga yo‘naltirilgan motivatsiya shakllana boshlaydi.

Mazkur yosh davrida diqqatning rivojlanishi alohida ahamiyatga ega. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining diqqati asosan ixtiyorsiz bo‘lib, ular qiziqarli va ko‘rgazmali materiallarga tez e’tibor qaratadi. Biroq uzoq vaqt davomida bir faoliyatga diqqatni jamlay olish qobiliyati hali to‘liq shakllanmagan bo‘ladi. Shu sababli dars jarayonida turli metodlardan foydalanish, faoliyatlarni almashtirib turish va o‘yin elementlarini qo‘llash muhim hisoblanadi. Agar dars bir xil tarzda davom etsa, o‘quvchi tez charchaydi va uning qiziqishi pasayadi. Xotira jarayoni ham boshlang‘ich sinf davrida sezilarli rivojlanadi. Bu yoshdagi bolalar ko‘proq obrazli va emotsional materiallarni yaxshi eslab qoladi. Masalan, qiziqarli hikoya, rangli rasm yoki hayotiy misol oddiy matnga qaraganda kuchliroq taassurot qoldiradi. Shu bois boshlang‘ich ta’limda ko‘rgazmali vositalar va interfaol usullardan foydalanish bolalarning bilimni mustahkam o‘zlashtirishiga yordam beradi. Vaqt o‘tishi bilan bolalarda mantiqiy xotira ham rivojlana boshlaydi va ular ma’lumotlarni tahlil qilish orqali eslab qolishga o‘rganadi. Tafakkur jarayonining rivojlanishi ham ushbu yosh davrining asosiy xususiyatlaridan biridir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari dastlab konkret fikrlashga moyil bo‘ladi. Ular abstrakt tushunchalarni tushunishda qiynalishi mumkin. Shu sababli mavzularni tushuntirishda real misollar, predmetlar va hayotiy vaziyatlardan foydalanish samarali natija beradi. Asta-sekin bolalarda taqqoslash, umumlashtirish, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko‘nikmalari shakllanadi. Bu esa ularning mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining emotsional rivojlanishi ham o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Bu yoshdagi bolalar hissiyotlarga boy bo‘lib, ular maqtov va rag‘batga juda sezgir bo‘ladi. O‘qituvchining iliq munosabati, qo‘llab-quvvatlashi va e’tibori bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Aksincha, doimiy tanbeh yoki qo‘pol muomala bolaning ruhiy holatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli boshlang‘ich ta’limda ijobiy psixologik muhit yaratish juda muhimdir. Ushbu davrda bolalarda ijtimoiy munosabatlar ham faol shakllanadi. Ular sinfdoshlari bilan muloqot qilishni, jamoada ishlashni va o‘z fikrini ifodalashni o‘rganadi.

O‘qituvchi bolalarning o‘zaro munosabatlarini kuzatib borishi, nizolarni to‘g‘ri hal etishga yordam berishi va hamkorlik muhitini yaratishi zarur. Chunki sog‘lom ijtimoiy muhit bolaning psixologik rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Boshlang‘ich ta’lim jarayonida o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish pedagogik va psixologik jihatdan nihoyatda muhim hisoblanadi. Chunki har bir yosh davri bolaning psixik rivojlanishi, bilish jarayonlari, hissiy holati va ijtimoiy munosabatlarida o‘ziga xos xususiyatlarni namoyon etadi. O‘qituvchi ushbu jihatlarni chuqur anglab, ta’lim jarayonini o‘quvchilarning yosh imkoniyatlariga mos ravishda tashkil etsa, dars samaradorligi ortadi, o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishi kuchayadi hamda ularning shaxsiy rivojlanishi uchun qulay psixologik muhit yaratiladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ko‘proq emotsional va ta’sirchan bo‘lishadi. Shu sababli dars jarayonidagi muhit ularning o‘qishga bo‘lgan munosabatiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Agar dars qiziqarli, samimiy va rag‘batlantiruvchi tarzda tashkil etilsa, bolalarda o‘qishga nisbatan ijobiy motivatsiya shakllanadi. Aksincha, qo‘rquv, bosim yoki doimiy tanqid asosida olib borilgan ta’lim bolaning ruhiy holatiga salbiy ta’sir etib, o‘ziga bo‘lgan ishonchini pasaytirishi mumkin. Shu sababli pedagogning psixologik yondashuvi boshlang‘ich ta’limda alohida ahamiyat kasb etadi.

Yosh xususiyatlarini hisobga olishning muhim jihatlaridan biri bu ta’lim metodlarini to‘g‘ri tanlashdir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari abstrakt tushunchalarni qabul qilishda biroz qiynaladi. Ular uchun ko‘rgazmalilik, o‘yin, amaliy faoliyat va hayotiy misollar orqali o‘qitish samaraliroq hisoblanadi. Masalan, matematik tushunchalarni oddiy predmetlar yordamida tushuntirish yoki tabiat hodisalarini amaliy kuzatish orqali o‘rgatish bolalarning mavzuni tezroq anglashiga yordam beradi. Shu bilan birga, interfaol metodlar bolalarning mustaqil fikrlashi va darsdagi faolligini oshiradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida diqqatning barqaror emasligi sababli dars davomida bir xil faoliyatni uzoq davom ettirish tavsiya etilmaydi. O‘qituvchi dars jarayonida turli faoliyat turlaridan foydalanishi, harakatli mashqlar, savol-javoblar, didaktik o‘yinlar va ijodiy topshiriqlarni qo‘llashi kerak. Bu usullar o‘quvchilarning charchashining oldini oladi va diqqatini darsga jalb etadi. Ayniqsa, yosh bolalar faol harakat va emotsional ta’sir orqali bilimni tezroq o‘zlashtiradi.

Ta’lim jarayonida yosh xususiyatlarini hisobga olish o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Har bir bolaning bilimni qabul qilish darajasi, qiziqishi va fikrlash tezligi turlicha bo‘ladi. Ba’zi o‘quvchilar mavzuni tez tushunsa, boshqalari qo‘shimcha tushuntirish va yordamga ehtiyoj sezadi. O‘qituvchi barcha bolalarga bir xil yondashmasdan, individual xususiyatlarni hisobga olgan holda ishlashi lozim. Bu esa o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi va ularning yashirin qobiliyatlarini yuzaga chiqaradi. Boshlang‘ich ta’lim davrida bolaning nutqi ham faol rivojlanadi. Shu sababli o‘qituvchi bolalarni erkin fikr bildirishga, savollarga javob berishga va muloqotda faol ishtirok etishga undashi kerak. Dars jarayonida o‘quvchilarning fikrini tinglash, ularni rag‘batlantirish va muvaffaqiyatini e’tirof etish bolaning kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, ijobiy baholash bolada o‘qishga nisbatan motivatsiyani kuchaytiradi.

Yosh xususiyatlarini hisobga olishning psixologik ahamiyati yana shundaki, bu bolaning ruhiy salomatligini saqlashga yordam beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari kattalarning bahosiga juda sezgir bo‘lishadi. Shu sababli qo‘pol munosabat, keskin tanqid yoki boshqa bolalar bilan solishtirish bolaning ichki kechinmalariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Pedagog bolaga mehribonlik, sabr-toqat va tushunish bilan yondashishi lozim. Ijobiy psixologik muhit bolaning maktabga moslashuvini yengillashtiradi va unda o‘zini xavfsiz his qilish tuyg‘usini shakllantiradi. Boshlang‘ich ta’limda yosh xususiyatlarini hisobga olish nafaqat ta’lim sifatini oshiradi, balki barkamol avlodni tarbiyalashning muhim omili ham hisoblanadi. Chunki aynan shu davrda bolaning xarakteri, dunyoqarashi, o‘ziga

bo‘lgan munosabati va jamiyatdagi o‘rni shakllana boshlaydi. Demak, pedagog va psixologlarning yoshga oid psixologik bilimlarga tayangan holda faoliyat olib borishi ta’lim-tarbiya samaradorligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Boshlang‘ich ta’lim jarayonida individual yondashuvni tashkil etish va o‘quvchilarni psixologik qo‘llab-quvvatlash muhim pedagogik hamda psixologik vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki har bir bolaning psixik rivojlanishi, qobiliyati, xarakteri, qiziqishi va bilimni o‘zlashtirish darajasi bir-biridan farq qiladi. Shu sababli barcha o‘quvchilarga bir xil talab va yondashuv asosida ta’lim berish har doim ham samarali natija bermaydi. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’lim-tarbiya ishlarini tashkil etishi zarur. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari yangi ijtimoiy muhitga kirib kelayotganligi sababli ularda moslashuv jarayoni kechadi. Ayrim bolalar maktab muhitiga tez moslashsa, boshqalari bu jarayonda qiyinchilikka duch kelishi mumkin. Masalan, ba’zi o‘quvchilar tortinchoq, uyatchan yoki haddan tashqari hissiyotli bo‘lishadi. Bunday holatlarda o‘qituvchi bolaning ruhiy holatini inobatga olib, unga bosim o‘tkazmasdan, aksincha, qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratishi kerak. Samimiy munosabat va mehr bolaning maktabga bo‘lgan ishonchini oshiradi hamda uning jamoaga moslashuvini yengillashtiradi. Individual yondashuvning asosiy maqsadi har bir bolaning ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarishdan iboratdir. Chunki ayrim o‘quvchilar matematikaga qiziqsa, boshqalari rasm chizish, she’r yodlash yoki ijodiy ishlarga moyil bo‘lishi mumkin. O‘qituvchi bolalarning qiziqish va qobiliyatlarini kuzatib borishi, ularni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratishi muhim hisoblanadi. Bu esa bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va unda muvaffaqiyatga intilish hissini shakllantiradi.

Boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalar kattalarning bahosi va munosabatiga juda sezgir bo‘lishadi. Shu sababli o‘qituvchining rag‘batlantiruvchi so‘zlari, maqtovi va qo‘llab-quvvatlashi bolaning psixologik rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Agar o‘quvchi qilgan mehnati qadrlanishini his qilsa, unda o‘qishga nisbatan qiziqish va faollik ortadi. Aksincha, doimiy tanbeh, qattiq tanqid yoki boshqa o‘quvchilar bilan taqqoslash bolaning ruhiy tushkunlikka tushishiga sabab bo‘lishi mumkin. Natijada unda qo‘rquv, ishonchsizlik va darslarga nisbatan salbiy munosabat paydo bo‘ladi. Psixologik qo‘llab-quvvatlash boshlang‘ich ta’limda bolaning emotsional barqarorligini ta’minlashga xizmat qiladi. Bu yoshdagi bolalarda hissiyotlar tez o‘zgaradi va ular turli vaziyatlarga kuchli emotsional munosabat bildiradi. O‘qituvchi bolalarning kayfiyati, xatti-harakati va muloqotidagi o‘zgarishlarni kuzatib borishi kerak. Chunki ayrim hollarda bolaning ichki kechinmalari uning o‘qish faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. O‘quvchini tinglash, unga dalda berish va muammolarini tushunishga harakat qilish psixologik yordamning muhim ko‘rinishlaridan biridir. Boshlang‘ich ta’lim jarayonida individual yondashuvni amalga oshirishda ota-onalar bilan hamkorlik ham katta ahamiyatga ega. Chunki bolaning oiladagi muhiti, ota-onaning munosabati va tarbiya uslubi uning psixologik rivojlanishiga bevosita ta’sir qiladi. O‘qituvchi va ota-onaning hamkorligi orqali bolaning qiziqishlari, muammolari va ehtiyojlarini chuqurroq anglash mumkin bo‘ladi. Bu esa ta’lim-tarbiya jarayonining yanada samarali tashkil etilishiga yordam beradi. Individual yondashuv o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ham muhim o‘rin tutadi. Har bir bolaning fikrini tinglash, savollariga e’tibor berish va erkin fikr bildirishiga imkon yaratish uning shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf davrida bolaning o‘z fikrini erkin ifoda etishi va o‘ziga ishonchi kelajakdagi muvaffaqiyatining asosini tashkil etadi. Shuningdek, psixologik qo‘llab-quvvatlash orqali bolalarda ijobiy xarakter sifatlarini shakllantirish mumkin. Mehribonlik, hamkorlik, mas’uliyat, sabr-toqat va o‘zaro hurmat kabi insoniy fazilatlar aynan boshlang‘ich ta’lim davrida shakllana boshlaydi. O‘qituvchi o‘zining shaxsiy namunasi, munosabati va pedagogik mahorati orqali bolalarda ushbu sifatlarni rivojlantiradi. Boshlang‘ich ta’lim jarayonida o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Chunki ta’limning samaradorligi ko‘p jihatdan bolaning yoshiga mos metod, vosita va pedagogik yondashuvlarning to‘g‘ri tanlanishiga bog‘liq bo‘ladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari hali hayotiy tajribasi kam, hissiyotlarga boy va faol

harakatga moyil bo‘lganligi sababli ularga ta’lim berishda oddiy tushuntirish bilan cheklanib qolish yetarli emas. O‘qituvchi dars jarayonini qiziqarli, ko‘rgazmali va interfaol shaklda tashkil etishi lozim.

Boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalar ko‘proq amaliy faoliyat orqali bilimni tez o‘zlashtiradi. Shu sababli darslarda ko‘rgazmali qurollar, rasmlar, jadvallar, didaktik materiallar va multimedia vositalaridan foydalanish muhim hisoblanadi. Masalan, tabiat hodisalarini rasmlar yoki videolar orqali tushuntirish, matematik amallarni predmetlar yordamida bajarish o‘quvchilarning mavzuni osonroq anglashiga yordam beradi. Ko‘rgazmalilik bolaning idrokini faollashtiradi va bilimning mustahkam esda qolishiga xizmat qiladi. O‘yin texnologiyalaridan foydalanish ham boshlang‘ich ta’limda yosh xususiyatlarini hisobga olishning samarali usullaridan biridir. Chunki bu yoshdagi bolalar uchun o‘yin tabiiy ehtiyoj hisoblanadi. O‘yin orqali bola nafaqat hordiq chiqaradi, balki yangi bilimlarni o‘zlashtiradi, tafakkuri va muloqot ko‘nikmalari rivojlanadi. Didaktik o‘yinlar o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirib, ularni faol ishtirok etishga undaydi. Ayniqsa, jamoaviy o‘yinlar bolalarda hamkorlik, do‘stlik va o‘zaro yordam kabi ijtimoiy sifatlarni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Boshlang‘ich ta’limda yosh xususiyatlarini hisobga olishning yana bir muhim usuli — bu interfaol metodlarni qo‘llashdir. “Aqliy hujum”, “Savol-javob”, “Klaster”, “Rolli o‘yin” kabi metodlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va darsdagi faolligini oshiradi. Bu metodlar bolaning fikrini erkin bayon etishiga imkon yaratadi. Natijada o‘quvchilar o‘z fikrini himoya qilish, boshqalarni tinglash va xulosa chiqarishga o‘rganadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari tez charchashi sababli dars jarayonida jismoniy faollikni ham hisobga olish zarur. Shu bois dars davomida qisqa tanaffuslar, harakatli mashqlar va jismoniy daqiqalarni tashkil etish foydali hisoblanadi. Bunday mashqlar bolalarning diqqatini qayta tiklaydi, charchoqni kamaytiradi va kayfiyatini ko‘taradi. Ayniqsa, faol harakat bilan bog‘liq mashg‘ulotlar yosh bolalarning fiziologik ehtiyojlariga mos keladi.

Yosh xususiyatlarini hisobga olishda rag‘batlantirish usuli ham muhim o‘rin tutadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari maqtov va e’tirofga juda sezgir bo‘lishadi. O‘qituvchining “barakalla”, “juda yaxshi”, “sen uddalaysan” kabi rag‘batlantiruvchi so‘zlari bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Bu esa uning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi va muvaffaqiyatga intilish hissini shakllantiradi. Rag‘batlantirish bolaning psixologik ehtiyojlarini qondirish bilan birga, unda ijobiy emotsiyalarni yuzaga keltiradi. Boshlang‘ich ta’limda yosh xususiyatlarini hisobga olish o‘qituvchidan yuqori pedagogik mahorat va psixologik bilim talab etadi. Pedagog har bir bolaning ichki dunyosini tushunishi, uning qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olishi kerak. Ayniqsa, qiyin o‘zlashtiruvchi yoki tortinchoq bolalar bilan ishlashda sabr-toqat va individual yondashuv muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi bolaga ishonch bildirsa va uni qo‘llab-quvvatlasa, o‘quvchi asta-sekin o‘z imkoniyatlarini namoyon qila boshlaydi. Shuningdek, boshlang‘ich ta’limda ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish muhim amaliy ahamiyatga ega. Ota-onaning ta’lim jarayonidagi ishtiroki bolaning bilim olish faoliyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. O‘qituvchi ota-onalarga bolaning yosh xususiyatlari haqida tavsiyalar berishi, ularning psixologik holati va qiziqishlari haqida muntazam ma’lumot almashib borishi zarur. Bu hamkorlik orqali bolaga nisbatan yagona pedagogik yondashuv shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta’lim o‘quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olish ta’lim-tarbiya samaradorligini oshirishning asosiy shartlaridan biridir. Yoshga mos metod va usullarni qo‘llash orqali o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshirish, ularning psixologik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash hamda barkamol shaxs sifatida shakllanishiga erishish mumkin. Shu sababli boshlang‘ich ta’lim tizimida faoliyat olib borayotgan pedagoglar yosh psixologiyasi bo‘yicha yetarli bilim va ko‘nikmaga ega bo‘lishlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. — Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2016. 280-b
2. E. G‘oziyev. Umumiy psixologiya. — Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
3. Lev Vygotskiy. Tafakkur va nutq. — Moskva: Pedagogika, 1999. 210-s
4. Jon Devey. Democracy and Education. — New York: Macmillan, 1916.152-p
5. Jean Piaget. Bolaning intellektual rivojlanishi psixologiyasi. — London: Routledge, 2001.
6. R. Mavlonova. Pedagogika nazariyasi va tarixi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
7. Saviya.uz